

A BETHLENI KONSZOLIDÁCIÓ GENEZISE

SIPOS József: *A bethleni kétharmad. A Kisgazdapárt kormányzópárttá bővítése és az 1922-es választások.* Belvedere Meridionale, Szeged, 2020. 385 oldal, 2625 Ft

Az utóbbi években – elsősorban Csizmadia Ervin politológus színvonalas okfejtése nyomán – közéleti gondolkodásunk részévé vált az a megállapítás, miszerint a magyar politikai fejlődés történelmi logikája az elmúlt másfél évszázadban a domináns egypártrendszerek ismétlődő mintázata. A nagy kormányzópártok sorában a Tiszák Szabadelvű Pártjáról, valamint az annak romjain létrejött Nemzeti Munkapárt megalakulásáról Pölöskei Ferenc történész közölt összefoglaló munkákat. A két világháború közötti időszak legkiemelkedőbb államférfija, gróf Bethlen István Egységes Pártjáról ugyanakkor máig csak résztanulmányok születtek. E komoly történetírói adósság részleges törlesztését vállalta Sipos József történész, a Szegedi Tudományegyetem címzetes egyetemi tanára, aki a 2020 nyarán kiadott, *A bethleni kétharmad* című könyvében évtizedes kutatómunkájának eredményeként minden korábbinál részletesebben tárta fel az Egységes Párt létrejöttének körülményeit és 1922-es választási győzelmét.

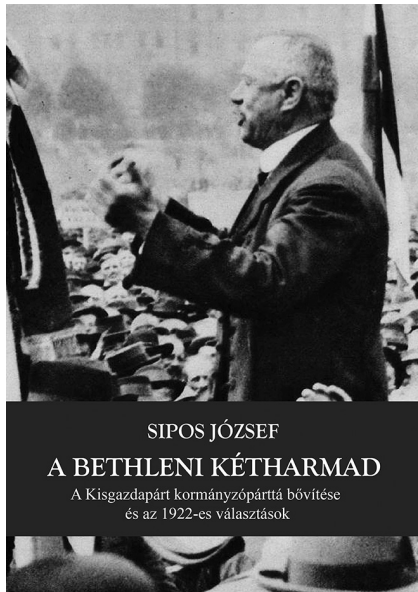
A mű célja, hogy az Egységes Párt létrehozásának idejét, formáját, tartalmát, politikai programját és eszméit tisztázza. Mindehhez a szerző a levéltári források hiányában elsősorban a sajtóra támaszkodva végzett aprólékos kutatómunkát. Sipos meglátása szerint e kormányzópárt képezte azt az alapot, amelyről a politikai elit a változó parlamenti erőviszonyokhoz igazodva lényegében 1944 tavaszáig, hazánk német megszállásáig képes volt az ország irányítására. Az 1922-es választások pedig abban a tekintetben bizonyultak kulcsfontosságúnak, hogy az akkor

kialakult erőviszonyok döntően befolyásolták a bethleni konszolidáció jellegét.

Az Egységes Párt (teljes nevén Keresztény–Keresztényen Kisgazda, Földműves és Polgári Párt) 1922. február 22-én jött létre Bethlen István, illetve az egyik legjelentősebb magyar parasztpolitikus, az Országos Kisgazda- és Földművespárt vezére, Nagyatádi Szabó István kiegyezését követően. A megállapodást első-

sorban Bethlen kezdeményezte, akinek az volt a szándéka, hogy az 1920-as nemzetgyűlési választások után közösen kormányt alakító Kisgazdapártból, illetve a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjából (KNEP) – kiegészítve a két pártból kivált ún. „disszidensek” csoportjával – a politikai helyzet megszilárdítása érdekében egy nagy kormányzópartot hozzon létre. A KNEP-et és a Kisgazdapártot a fúzió irányába tolták az ország gazdasági érdekei is, miután a hazánkat hitelező külföldi tőkés csoportok a stabil belpolitikai környezet kialakításában voltak érdekelték. A királykérdést illetően Bethlen a KNEP legitimista szárnyával összetűzés-

be került, ezért nyitott a kisgazdák felé, akiknek sorából hosszas belpolitikai alkudozások (például a választójog kapcsán) és engedmények megtétele után több meghatározó politikust is képes volt megnyerni. Mindezek nyomán a gróf 19 képviselővel karöltve egyénileg lépett be a polgári demokrácia talaján álló Nagyatádi-féle Kisgazdapártba, kijelentve, hogy „ez a párt az a szikla, amelyre a jövő Magyarországot felépíteni lehet”. Az Egységes Párt vezetőségének megválasztására 1922. február 23-án került sor. Nagyatádi lett az elnök, az egyik

SIPOS JÓZSEF

A BETHLENI KÉTHARMAD

A Kisgazdapárt kormányzópárttá bővítése és az 1922-es választások

társelnök a kisgazda Gaál Gaszton, míg a másik társelnöki tisztséget egyelőre betöltetlenül hagyták. Bethlen ekkor amellet szólalt fel, hogy „csak az egységes párt garantálhatja a jövőben a nyugodt kormányzást, a parlamenti munkát, azt, hogy ebben az országban a társadalmi összeforradás, a béke minden tekintetben helyreáll és megnyílnak az útjai és a kapui a haladásnak.”

Sipos József a kutatásai révén arra az álláspontra helyezkedik, hogy az 1922-es választás kampányidőszakában már látható volt, hogy ott, ahol csak lehetett, a Kisgazdapárt alapjain az Egységes Párt vezetősége egy modern, választási tömegpárt kiépítésére törekedett. Ennek részeként alakították meg a párt vármegyei, választókerületi és helyi alapszervezeteit. Az egyes választókerületekben a területet jól ismerő korteseket alkalmaztak, akiknek a párt helyi jelöltje melletti agitáción túl az Egységes Párt községekben történő szervezése is a feladatuk volt. A professzionális pártépítő munkán felül miniszterelnökként Bethlen adminisztratív úton is igyekezett javítani a győzelmi esélyein: több vármegyében például a személyéhez hű főispánt neveztetett ki, módosította a választókerületek határait, továbbá gróf Klebelsberg Kuno belügyminiszter ajánlásait figyelembe véve rendeleti úton új választójogot léptetett életbe. A jogszabály Budapest és a vidéki törvényhatósági jogú városok kivételével a dualizmus korának nyílt voksolásait állította vissza.

Bethlen Istvánnak a választási kampány során elmondott beszédeit elemezve a szerző azt a megállapítást teszi, hogy a kormányfő az Egységes Pártra mint egy keresztény világnézeti alapra helyezkedő gyűjtőpártra tekintett, és konzervatív–liberális értékrendet képviselő, keresztény–nemzeti demokráciát szorgalmazott. Pártja programjában hangsúlyos szerepet kapott a szociális és felekezeti béke, a jogrend, illetőleg a jobbiztonság helyreállítása, amelyek mind a legfőbb

célt, az ország konszolidációjának megteremtését szolgálták.

Az 1922. május–júniusában megrendezett választások az Egységes Párt nagy arányú sikerét hozták. Noha a megosztott és töredezett baloldali–liberális ellenzéki formációk a fővárosban és környékén komoly sikereket értek el, országos szinten a kormánypárt, valamint az azt támogató pártok és párton kívüliek 171 mandátumot, azaz a parlamenti helyek kétharmadát szereztek meg. Ezt az eredményt nevezi Sipos József „bethleni kétharmadnak”. Könyvében kitér arra, hogy a győzelmet nem lehet kizárólag a vidéki nyílt szavazással magyarázni, mivel a titkosan választó körzetek közül 15-ben is a kormánypárt és szövetségesei diadalmaskodtak, míg az ellenzék csak 14-ből tudott képviselőt küldeni a Nemzetgyűlésbe. Ez utóbbi eredmény „a kormány részére teljesen kielégítő, az ellenzékre pedig egyenesen lesújtó” – szól a *Szózat* című napilap kommentárja. A szerző amolyan „esettanulmány” jelleggel néhány nevesebb politikus választási szereplését is górcső alá vette. Így nyerhetünk betekintést Nagyatádi Szabó István győzelmébe a nagyatádi kerületben, a derecskei kerületben Zsilinszky Endre sikerébe, akárcsak gróf Klebelsberg Kuno soproni vereségébe.

Az 1922-es választásokon elért stabil győzelem megteremtette azt a biztos alapot, amelyre Bethlen István, a 20. századi magyar politika egyik legjelentősebb, s egyben a nemzeti konzervatív magyar politikai gondolkodás utolsó nagy alakja felépíthette konszolidációja mesterművét. **A Bethlen-rendszer genezisének nagy szorgalommal, részletekbe menő alaposággal, közérthető stílusban dolgozta fel Sipos József**, akinek igényes kialakítású könyvét minden bizonnyal nemcsak a történészek és a politológusok, hanem a hazánk legújabb kori történelme iránt mélyebben érdeklődők lehető legszélesebb köre is haszonnal forgatja majd.

GALI MÁTÉ